

بررسی قاچاق کالا و تحلیل قانونی جرم آن

سید محمود موسوی

کارشناسی ارشد رشته حقوق گرایش، جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بین المللی خرمشهر - خلیج فارس، ایران.

چکیده

قاچاق یعنی انتقال پنهانی یک چیز از نقطه به نقطه دیگر است که می تواند به شکل های مختلف و تمهیدات پنهان سازی متنوع صورت گیرد. در اصطلاح گمرک و سایر دستگاه های وصولی دولت، منظور از قاچاق، گریزاندن کالا از پرداخت مالیات و عوارض به دولت است و یا فرار دادن کالا از شمول مقررات دولتی و نقل و انتقال و خرید و فروش آن به طور غیرمجاز و ممنوع است. این پدیده در جهان سوم تحت هدایت و مدیریتی قوی است که البته این هدایت و مدیریت جنبه جهانی و مربوط به امنیت کشورها از بُعد سیاسی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی دارد و متصل است به قدرتهای استکباری که با هدف سودآوری و غارت منابع ملی کشورهای در حال توسعه و ضربه زدن به سیاست و فرهنگ کشورها، به طور وسیع و همه جانبه این حرکت را آغاز کرده اند و از این طریق منابع کشورها را به غارت می برند. بدون تردید قاچاق کالا اقتصاد کشورها - در فرض مسأله پژوهش حاضر، اقتصاد کشور ایران - را از نظر تولید، سرمایه گذاری، صادرات و اشتغال تحت تأثیر قرار داده و آثار مخربی بر آنها می گذارد. از عمده ترین تأثیرات منفی قاچاق کالا، تأثیرات آن بر سرمایه گذاری است. در این میان، برخی محصولات به صورت سازماندهی و جهت دار با هدف تهاجم به ارزش ها و معیارهای اخلاقی به داخل کشور قاچاق می شوند و از لحاظ بُعد فرهنگی و اخلاقی باعث اختلال می شود و افزایش فاصله طبقاتی، هدر رفتن منابع ملی، تضعیف کارآمدی، کاهش امید ملی و کاهش امنیت عمومی از پیامدهای نامطلوب سیاسی قاچاق می باشد کشور ایران به جهت دارا بودن مرز مشترک با هفت کشور خارجی (از طریق مرز خشکی) با فرهنگ های مختلف و مغایر با فرهنگ ایران اسلامی همواره مورد توجه عده ای خاص به جهت بهره برداری های اقتصادی و مادی و نیز مورد توجه عده ای دیگر به لحاظ سیاسی و فرهنگی و ضربه زدن به نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران بوده و هست (مانند کشورهای ترکیه و ارمنستان که از لحاظ فرهنگی و پایبندی به اخلاقیات در رتبه بسیار پایینی در مقایسه با جوامع فرهنگی متأثر از فرهنگ غنی اسلامی می باشند). نگارنده در پژوهش حاضر آثار اقتصادی قاچاق کالا را بر نظام اقتصادی کشور مورد بررسی و ارزیابی قرار داده است.

واژه های کلیدی: قاچاق کالا، آثار اقتصادی، امنیت اقتصادی، جرم.

مقدمه

«قاچاق»^۱ چیزی است که ورود آن به کشور یا معامله آن از طرف دولت ممنوع است. (دهخدا، ذیل واژه قاچاق). در علم اقتصاد به صورت مشخص به ورود و خروج کالا که مخفیانه از مرزهای کشور وارد یا خارج شود، قاچاق می‌گویند. کالای اقتصادی که مورد قاچاق قرار می‌گیرد را کالای قاچاق می‌نامند. شخص یا اشخاصی که مبادرت به انجام قاچاق می‌کنند را قاچاقچی یا سوداگر می‌گویند.^۲ صادرات و یا واردات کالاهای ممنوعه و انحصاری، مثل انسان، مواد مخدر، زنان و کودکان، سوخت، نفت، گازوئیل، بنزین، اعضای بدن انسان، دارو، ارز، اسلحه، خاویار، مشروبات الکلی و ده‌ها مورد دیگر را می‌توان از مصادیق قاچاق نامید. همچنین به کالاهای ممنوعه فوق باید کالاهای مجاز و مجاز مشروط را نیز اضافه نمود که از مبادی غیرقانونی (بدون پرداخت تعرفه‌های گمرکی و سایر حقوق بازرگانی) از کشور صادر و یا به کشور وارد می‌شوند. در حال حاضر قاچاق در کل و قاچاق کالا به نحو اخص از مشکلات بزرگ کشور است. این پدیده چندان ابعاد گوناگونی یافته و چنان تأثیرات منفی و مخربی در اقتصاد کشور گذارده که به ناچار بخش چشمگیری از امکانات ملی برای مقابله با آن بسیج شده است. به رغم این تلاش‌ها و بنا بر اعتراف مکرر مسئولان، اقدامات به عمل آمده چندان اثری نداشته و فقط پاره اندکی از کل قاچاق کشف شده است. متأسفانه وجود برخی سیاست‌های اقتصادی خاص - مانند حمایت گسترده از تولید داخلی با استفاده از ابزارهای ممنوعیت‌ها و محدودیت‌ها تجاری، پرداخت یارانه‌های گسترده برای سوخت و کالاهای اساسی به مصرف کننده و نیز وجود مرزهای گسترده‌ی جغرافیایی مناسب ایجاد امکان ورود کالای قاچاق دامنه و گسترش این معضل را افزایش داده است.

قاچاق کالا معلول عوامل مختلفی بوده که مبارزه با آن نیازمند عزم ملی و توجه دقیق به شاخص‌های علمی دارد. تجارب قبلی نشان داده که در مبارزه با قاچاق کالا برخورد قضائی چندان مثمرتر نبوده و در صورت توجه به راهکارهای فرهنگی و پیشگیرانه و ایجاد شغل نقش موثری در کاهش قاچاق خواهد داشت بدیهی است که تدوین قوانین و حمایت از تجارت و تولید داخلی و توجه به ارزش‌های انسانی و اخلاقی موجب تأمین امنیت عمومی بویژه در مناطق مرزی خواهد گردید. متأسفانه موضوع واردات کالاهای تقلبی و غیر استاندارد و همچنین عدم توجه به مسدود کردن مرزها معضلات زیادی را برای کشور به بار آورده که فرآیند آن ناامنی در مرزها؛ قاچاق کالاهای مصرفی و مواد مخدر و همچنین ورود اسلحه و مهمات و خروج کالاهای استراتژیک من جمله گندم، پياز زعفران و فرآورده‌های نفتی و غیره می‌باشد اخیراً موضوع قاچاق نوشابه‌های الکلی، انواع لوح‌های فشرده، تجهیزات پزشکی، ابزارهای ارتباط از راه دور و ماهواره در دستور کار قاچاق فروشان حرفه‌ای قرار گرفته که در صورت استمرار شرایط فعلی بطور قطع امنیت ملی کشور نیز به خطر می‌افتد لذا مبارزه با این پدیده شوم نیز به صورت گسترده امری اجتناب ناپذیر خواهد بود. هم‌اکنون قاچاق کالا و ارز با روش‌های غیرقانونی توسط باندها و شبکه‌های قاچاق عمده به صورت یک جریان انحرافی انجام می‌گیرد که شناسایی این باندها نیز امری ضروری و حیاتی خواهد بود. خوشبختانه هوشیاری نیروهای امنیتی و اطلاعاتی در جهت مبارزه با این امر خطیر تا حدودی موفقیت آمیز بوده که امید می‌رود استمرار آن توسعه اقتصاد ملی کشور را تضمین می‌نماید.

بیان مسأله تحقیق:

یکی از مهم‌ترین عوامل کارآیی و کارآمدی هر نظام اقتصادی، شفافیت آن نظام در ابعاد مختلف است و رسیدن به این مسئله مهم همواره از دغدغه‌های اقتصاد دانان بوده است، به طوری که سعی در جهت ایجاد شفافیت در عملکرد عامل‌های اقتصادی منجر به شکل‌گیری تئوری‌ها و ادبیات موضوع در علم اقتصاد شده است. قاچاق کالا، خروج منابع ارزی و ورود کالاهای فاقد کیفیت را که به دلیل قیمت کمتر با اقبال مصرف‌کنندگان نیز مواجه می‌شود به دنبال داشته و موجب شده است تا سرمایه‌ها به سمت انجام کارهای خدماتی، دلالی و واسطه‌گری گرایش پیدا کند. کارشناسان، قاچاق را ریشه بروز بسیاری از مشکلات در

^۱-Contraband

^۲-<https://fa.wikipedia.org/wiki/>

کشور می‌دانند و معتقدند این پدیده از جنبه‌های مختلف بر اقتصاد و مسائل اجتماعی کشور اثر منفی می‌گذارد که اثر آن بر تولید و اشتغال از جمله آثار منفی آن است. اثر منفی بر سلامت جامعه و مصرف‌کنندگان به دلیل بسیاری از کالاهای قاچاق فاقد خدمات پس از فروش هستند، نبود امکان کنترل استانداردها و اعمال کنترل بهداشتی، ایجاد درآمدهای نامشروع، شغل‌های ناسالم و تغییر هنجارهای جامعه به ناهنجاری، اخراج کارگران از شرکت‌ها و کارخانجاتی که قاچاق کالا موجب تعطیلی آنها شده است و بوجود آمدن مشکلات اجتماعی مانند سرقت، اعتیاد، طلاق، مشکلات غیراخلاقی برای جوانان و نوجوانان و برهم خوردن نظم اجتماعی که تبعات آتی آن برهم خوردن امنیت جامعه خواهد بود و غیره از دیگر پیامدهای قاچاق کالا در کشور است. شرح و بررسی موارد بیان شده به عنوان آثار قاچاق کالا بر پیکره (نظام) اقتصادی کشور منظور و مقصود نگارنده در تحقیق حاضر خواهد بود؛ با توضیحات ارائه گردیده، واضح است که قاچاق کالا، پدیده ای بسیار مخرب و خطرناک است که بی توجهی به آن می‌توان اثرات جبران ناپذیری به نظام اقتصادی کشور وارد کند؛ بنابراین، این مهم احساس می‌گردد که در این خصوص نویسندگان، حقوقدانان و پس از آن‌ها، دولتمردان و سایر مسئولان کشور اعم از مسئولین تقنین و مسئولین قضایی در این مسیر گام‌های جدی بردارند. در این مقاله به بررسی انواع قاچاق و جرم آن خواهیم پرداخت.

روش تحقیق و گردآوری اطلاعات و داده‌ها:

روش تحقیق در این مجموعه توصیفی - تحلیلی، روش گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای و ابزار مورد نیاز جهت جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های آن، فیش برداری خواهند بود. البته آنچه که بیشتر مدنظر نگارنده تحقیق حاضر خواهد بود، تحلیل و تبیین اطلاعات و داده‌های به دست آمده بر مبنای تحقیقات نظری خواهد بود.

پیشینه تحقیق

در این مبحث به صورت مختصر و مفید به تعدادی از تحقیقات و پژوهش‌های انجام یافته در حوزه این تحقیق پرداخته می‌شود:

- موسایی و بنایی (۱۳۸۹) در مقاله‌ی خود تحت عنوان بررسی رابطه‌ی بین آموزش اجتماعی و ارتکاب به قاچاق کالا، تعداد ۷۰ نفر را که ۵۵ نفر آن شهروند معمولی و ۱۵ نفر آن قاچاقچی زندانی بودند در استان هرمزگان مورد مطالعه قرار داده است
- عباسیان و ابراهیم زاده (۱۳۸۹). در پژوهشی با عنوان (بررسی عوامل و دلایل قاچاق در استان سیستان و بلوچستان و راهکارهای رفع آن)، به عواملی چون تعرفه‌های گمرکی بسیار بالا جهت ورود صدور کالاها از مبادی رسمی گمرکی، وجود مرزهای طولانی با کشورهای افغانستان و پاکستان، محرومیت اقتصادی، نبود اشتغال پایدار، فراهم بودن زمینه‌های قاچاق در مقابل فراهم نبودن زمینه‌های اشتغال بومی و ملی اشاره نموده‌اند
- رضویان و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله‌ای به بررسی قاچاق کالا از مرزهای جنوب ایران پرداخته‌اند. ایشان با استفاده از روش تحلیلی - توصیفی ابتدا به بررسی مهمترین دلایل شکل‌گیری قاچاق در ایران پرداخته و پس از دسته‌بندی انواع قاچاق به بررسی دلایل اصلی قاچاق کالا از مرزهای دریایی پرداخته‌اند.
- سبحانی نژاد و افشار (۱۳۸۸) نیز در پژوهشی دیگر به بررسی (علل ناکارآمدی مقابله با قاچاق) پرداخته‌اند. ایشان در این پژوهش در زمینه‌های مختلف عوامل موثر بر بروز پدیده‌ی قاچاق، عوامل موثر بر ناکارآمدی نظام‌های مقابله با قاچاق، پیامدهای قاچاق و راهکارهای مقابله با پدیده قاچاق، تحقیق به عمل آمده است.

تعاریف و مفاهیم

قاچاق کالا

قاچاق کالا و ارز از مهم‌ترین دغدغه‌های برخی کشورهای در حال توسعه است. در این مبحث، ابتدا نگاهی به معنای لغوی و تعاریف قاچاق و لغات مترادف آن می‌اندازیم و سپس به دیگر مفاهیم مرتبط خواهیم پرداخت.

برای یافتن تعاریف گوناگون قاچاق و قاچاق کالا، نخست به چند لغت‌نامه یا فرهنگ فارسی معتبر مراجعه و متن آنها را عیناً نقل می‌کنیم:

قاچاق (ترکی، ص) برده، ربوده (فرهنگ نظام). آنچه ورود آن به کشور و یا معامله آن از طرف دولت ممنوع است. (دهخدا، ذیل واژه)

قاچاق (فراری) ۱- کاری برخلاف قانون که پنهانی انجام شود. ۲- متاعی که معامله یا ورود آن به کشور ممنوع است. (معین ذیل واژه).

در این تعاریف گوناگون قاچاق به صورت ضمنی به تخلف‌های گمرکی هم اشاره شده که به چند مورد از آنها اشاره می‌گردد:

قاچاق (براساس کنوانسیون ناپروبی) تخلفی گمرکی است شامل جابه‌جایی کالا در طول مرز گمرکی به روشی مخفیانه و به منظور فرار از نظارت گمرکی. (بنایی، ۱۳۷۷: ۷۶).

معنای حقوقی قاچاق

در قوانین کیفری ایران تعریف صریح و شفافی از قاچاق یافت نمی‌شود و قانون‌گذاران، بجای ارائه تعریفی جامع و مانع از قاچاق و متمایز کننده آن از دیگر جرائم، ارتکاب دسته‌ای مشخص از اعمال مجرمانه را قاچاق تلقی کرده و در واقع، فعل قاچاق را با مصادیق آن بیان کرده اند.

کمیسیون استفتائات و مشاوران حقوقی شورای عالی قضایی وقت در تاریخ ۱۳۶۲/۲/۱۹ در پاسخ به پرسش مربوط به تعریف قاچاق چنین اِشعار داشته است: چنانچه کسی از مالی که موضوع درآمد دولت است بدون پرداخت آن درآمد استفاده نماید یا مالی را که ورود و صدور آن ممنوع است وارد یا صادر نماید یا مالی را که در انحصار دولت است از طریق توزیع نیمه دولتی تحصیل کند، وی مرتکب قاچاق شده است و نتیجتاً قاچاق عبارت است از مال موضوع درآمد دولت بدون پرداخت آن درآمد یا ورود و صدور مال ممنوع یا تحصیل اموال انحصاری از غیر مجرای دولتی. بطور کلی قاچاق را می‌توان جریان ورود کالا به کشور یا خروج مخفیانه آن از کشور به منظور نپرداختن مالیات‌های مربوط و دیگر نظارت‌های دولتی دانست. ماده (۲۹) قانون آیین نامه امور گمرکی موضوعات قاچاق گمرکی را به شرح ذیل بیان کرده است. (زینال زاده، ۱۳۷۵: ۱۸).

۱- وارد کردن کالا به کشور یا خارج کردن آن از کشور به ترتیب غیر مجاز، مگر آنکه کالای مزبور در موقع ورود یا صدور ممنوع یا غیرمجاز یا مجاز مشروط نبوده و از حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض بخشوده شده باشد.

۲- خارج نکردن وسایط نقلیه یا کالایی که به صورت ورود موقت یا ترانزیت خارجی وارد کشور شده به استناد اسناد خلاف واقع مبنی بر خروج آن وسایط نقلیه و کالا.

۳- بیرون بردن کالای تجاری از گمرک بدون تسلیم اظهارنامه و پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض خواه در حین خروج از گمرک یا بعد از کشف آن پس از خروج.

۴- تعویض کالای ترانزیت خارجی یا برداشتن از آن.

۵- اظهار کردن کالای ممنوع‌الورود یا غیرمجاز تحت عنوان کالای مجاز یا مجاز مشروط با نام دیگر.

۶- وجود کالای اظهار نشده ضمن کالای اظهار شده.

۷- خارج نکردن یا وارد نکردن کالایی که ورود یا صدور قطعی آن ظرف مهلت مقرر ممنوع یا مشروط باشد.

۸- اظهار کردن کالای مجاز تحت عنوان کالای مجاز دیگری که حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض آن کمتر است یا نام دیگر یا استفاده از اسناد خلاف واقع برای این منظور.

۹- بیرون بردن کالا از گمرک با استفاده از شمول معافیت با تسلیم اظهارنامه خلاف یا اسناد خلاف واقع.

۱۰- اظهار خلاف واقع در مورد کمیت و کیفیت کالای صادراتی به نحوی که منجر به خروج غیر قانونی ارز کشور گردد. (بند (۱۱) الحاقی مصوب ۵۸/۱۰/۲۳ است).

کالاهای ممنوع

کالای ممنوع، یا غیر مجاز، کالایی است که صدور یا ورود آن به موجب شرع مقدس اسلامی به اعتبار خرید و فروش یا به موجب قانون منع شده است. (مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، ۱۳۷۷: ۶۴۰).

ممنوعیت‌های کلی واردات و صادرات

براساس قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران، ورود برخی کالاها یا صدور آنها به کل ممنوع است. بعضی از این کالاها عبارت اند از:

- ۱- مشروبات الکلی؛
- ۲- قمار؛
- ۳- اسلحه سرد و گرم و مواد محترقه و منفجره؛
- ۴- مواد مخدر؛
- ۵- نشریات، تصاویر، فیلم، عکس و هر کالایی که مغایر شنوعات مذهبی و ملی کشور باشد؛
- ۶- هر نوع نوشته مخالف مذهب رسمی کشور یا مخل نظم و عفت عمومی و شئون ملی؛
- ۷- دیگر کالاهایی که منع شرعی و قانونی دارند یا ورود و صدور آنها به موجب جدول تعرفه‌ی گمرکی یا قوانین خاص ممنوع شناخته شده است.

انواع قاچاق

انواع قاچاق با اختصار عبارتند از:

- الف: انواع قاچاق ارز (یا پول نقد رایج کشورهای خارجی)؛
- ب: قاچاق کالای تجاری؛
- ج: قاچاق سلاح و مهمات؛
- د: قاچاق آثار ملی و عتیقه (یعنی اشیائی با قدمت یکصد سال یا بیشتر)؛
- ه: قاچاق کالای دخانی، مواد افیونی و مخدر؛

قاچاق صادراتی و قاچاق وارداتی

قاچاق را از نظر ورود و خروج کالا از کشور می‌توان به دو قسمت صادراتی و قاچاق وارداتی تقسیم کرد.

قاچاق صادراتی: قاچاق صادراتی بر کالایی اطلاق می‌شود که بدون انجام گرفتن تشریفات گمرکی و بدون پرداخت حقوق و عوارض گمرکی از کشور خارج شود.

قاچاق وارداتی: قاچاق وارداتی بر کالایی اطلاق می‌شود که بدون انجام گرفتن تشریفات گمرکی و بدون پرداخت حقوق و عوارض گمرکی به کشور وارد شود.

قاچاق گمرکی و قاچاق غیر گمرکی

قاچاق از نظر راه‌های ورود و خروج کالا از کشور می‌توان به دو قسمت قاچاق گمرکی و قاچاق غیر گمرکی تقسیم کرد.

قاچاق گمرکی: قاچاق گمرکی عملی غیر قانونی است که در آن شخصی کالای قاچاق خود را از مرزها و مناطق مجاز گمرکی به کشور وارد یا از آن خارج کند.

قاچاق غیر گمرکی: قاچاق غیر گمرکی عملی غیر قانونی است که در آن شخصی کالای قاچاق خود را از مرزها و مناطقی به جز مرزهای مجاز گمرکی به کشور وارد یا از آن خارج کند.

عوامل موثر بر حجم قاچاق کالا در حالت کلی در تمامی مرزها

مالیات و عوارض گمرکی

اتفاق نظر بیشتر محققان در ایران بر این است که فرار از پرداخت مالیات و عوارض گمرکی از مهمترین انگیزه‌های قاچاق کالا است. در صورت افزایش مالیات مشاغل و شرکت‌ها احتمال فرار از پرداخت مالیات افزایش می‌یابد و انگیزه‌ای برای گسترش فعالیت‌های غیر رسمی به ویژه قاچاق کالا آن هم در بخش تجارت خارجی و خصوصاً واردات فراهم می‌آید بنابراین می‌توان از جدول نرخ‌های مالیاتی مشاغل و شرکت‌ها و حقوق و عوارض گمرکی و سود بازرگانی به منزله علامت وجود قاچاق کالا استفاده کرد.

بالا بودن میزان بیکاری

کاهش میزان اشتغال در اقتصاد رسمی هم توجیه کننده و هم علت افزایش میزان اشتغال در اقتصاد غیر رسمی و قاچاق کالا است. افزایش عرضه نیروی کار و کاهش تقاضا برای آن در بخش رسمی اشتغال در بخش غیر رسمی را افزایش می‌دهد. از طرف دیگر، عده‌ای افزایش اشتغال در بخش غیر رسمی را، به دلیل سود آور بودنش، علت کاهش اشتغال در بخش رسمی می‌دانند. (دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۸: ۱۷۵).

بنابراین بالا بودن میزان بیکاری در اقتصاد رسمی علامت روشنی از گسترش قاچاق است؛ مثلاً، بنا به تخمین در مرز بازرگان ۱۰۰۰ نفر، معروف به (چتربازان)^۱ در بخش قاچاق کالا اشتغال دارند.

ارزانی برخی کالاها به سبب اعمال مقررات مربوط به یارانه

افزایش یارانه (سوبسید)^۲ کالاهای اساسی به ایجاد تفاوت بین قیمت‌های داخلی و قیمت‌های جهانی منجر خواهد شد. این تفاوت قیمت انگیزه‌ای برای تجارت قاچاق از کشورهای دارای قیمت‌های داخلی کمتر از قیمت‌های جهانی به سمت کشور-های دیگر می‌شود. یارانه‌های پرداختی به حامل انرژی از جمله نفت و بنزین در ایران انگیزه‌ی قاچاق این کالاها به کشورهای همجوار است. یارانه گندم و آرد نیز همین نتیجه را در پی داشته است؛ بنابراین وجود یارانه‌ی زیاد در اقتصاد علامت روشن و هشدار دهنده‌ای بر وجود فعالیت غیر رسمی قاچاق کالا است.

نظارت ارزی

افزایش نظارت ارزی در ایران - که معمولاً با کاهش درآمدهای ارزی ناشی از صدور نفت رابطه مستقیم دارد از دیگر انگیزه‌های مهم قاچاق کالا خصوصاً در بخش خارجی است. در نظام‌های چند ارزی معمولاً واردکنندگان استفاده کنندگان از ارز با قیمت پایین‌تر تلاش می‌کنند ارزش کالای وارداتی را (بیش از حد نشان دهند) تا بتوانند از طریق اضافه سهمیه‌ی ارزی و فروش آن در بازار آزاد سود کسب کنند. صادرکنندگان نیز به دلیل تعهد مبنی بر واریز ارز صادراتی خود به نرخ پایین‌تر از بازار آزاد به صندوق دولت سعی می‌کنند ارزش صادرات خود را کم نشان دهند یا تلاش می‌کنند کالای خود را کاملاً به صورت قاچاق صادر کنند در کل وجود نظارت‌های ارزی به هر صورت در اقتصاد از شاخص‌های راهنمای موید وجود قاچاق کالا است. (همان، ۱۷).

۱- اصطلاحی است عام و به افرادی اطلاق می‌گردد که به قاچاق سوخت و کالا اقدام می‌کنند، فعالیت آنان بعد از ورود کالا به داخل کشور انجام می‌گیرد.

۲-Subsidy

افزایش دخالت دولت در بازار

معمولاً بزرگ شدن دولت - چه به دلیل داشتن نیازهای بیشتر و چه به دلایل افزایش مقررات و نظارت بیشتر بر اقتصاد رسمی - به توسعه فعالیت‌های قاچاق منجر می‌شود؛ بنابراین در هر کشوری که دخالت دولت در اقتصاد زیادتر باشد؛ میزان فعالیت غیر رسمی و قاچاق نیز می‌باید بیشتر باشد.

انواع قاچاق در مرزهای کشور

- قاچاق صادراتی
- قاچاق کالاهای یارانه ای
- قاچاق سیگار به خارج
- قاچاق سوخت
- قاچاق انسان

انواع قاچاق وارداتی در مرزهای زمینی کشور

- پوشاک و منسوجات
- لوازم آرایشی و بهداشتی
- چای
- مواد غذایی
- قاچاق دارو

بررسی و تحلیل قانونی جرم قاچاق

قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۳

مهمترین معضلات و چالش‌های کشورهای در حال توسعه فساد مالی ناشی از اقتصاد زیرزمینی و مصداق بارز آن قاچاق می‌باشد. کشور ما نیز به عنوان یک کشور در حال توسعه، اخیراً با نوع جدیدی از قاچاق کالا در حوزه فرآورده‌های سوختی مواجه گشته، خطرات ناشی از قاچاق بی‌رویه این فرآورده نفتی ضمن تهدید اقتصاد ملی و ایجاد بحران در نظامهای اجتماعی، مالی و غیره، زمینه بروز خطرات امنیتی را نیز فراهم نموده است.

اختلاف بسیار زیاد قیمت سوخت ایران با آنسوی مرزها ناشی از پرداخت یارانه‌های ملی به فرآورده‌های نفتی و بحران سوخت در کشورهای همسایه موجب شده قاچاق مواد سوختی بیشترین آمار کالاهای قاچاق از داخل به خارج از کشور را به خود اختصاص دهد. بر اساس آمارهای غیررسمی، روزانه بیش از پنج میلیون لیتر سوخت از کشور بصورت غیرقانونی قاچاق و بخش اعظمی از نیاز کشورهای عراق، افغانستان و پاکستان، از مرزهای آذربایجان غربی کردستان، خراسان، سیستان و بلوچستان و خوزستان تأمین می‌شود.^۱

افزایش فزاینده قاچاق سوخت از مرزهای کشور که معلول تفاوت فاحش قیمت سوخت در ایران با کشورهای همجوار است. علاوه بر ضربات شدیدی که قاچاق این مواد سوختی بر پیکره اقتصاد منطقه و کشور وارد می‌سازد زمینه‌ساز ایجاد یک بحران کاذب و خطرات ناشی از آن است.

ده-نکته-درباره-قاچاق-سوخت/۲۶۰۹۲۸- http://vista.ir/article/

واقعیت امر این است که عمده مشکلات موجود در ساختار اداری عدم شفافیت مسئولیتهای دستگاهها، سازمانها و نهادهای مرتبط است و در موارد مشخص هم برخی مسئولین سعی دارند فعالیت و نوع عملکرد دستگاه متبوع خود را بی‌عیب و نقص نشان دهند. چالش‌های فراروی موجود در بحث مربوط به بحران سوخت می‌طلبد تا با نگاه جامع و ملی درصدد حل آن برآییم چرا که مبارزه با تخلفات ناشی از خروج فرآورده‌های نفتی و انتقال غیرمجاز آن به سایر مبادی خارج از شبکه‌های تعریف شده قانونی توزیع و نهایتاً قاچاق آن به کشورهای همسایه از عهده یک دستگاه یا یک نهاد خاص خارج است و متوقف کردن روند روبه‌رشد آن نیازمند شفافیت درست در بیان شرح وظایف هر دستگاه یا نهاد و تعیین متولی خاص آن است.

برداشتهای متفاوت از قوانین موجود، مختلف و متفاوت از قوانین نسبت به موضوعات مشابه از جمله معضلات فراروی دستگاه قضایی و شعب تعزیرات حکومتی در روند مقابله با تخلفات فرآورده‌های سوختی است. بدیهی است عمده مشکل اساسی رعایت نشدن اصل مبرهن شفافیت در قوانین ناشی از عدم بهره‌مندی از متخصصان علم حقوقی با داشتن مؤلفه‌های دانش‌مداری و تجربه‌گرایی است. پیداست نوع انطباق جرایم مربوطه در بحث سوخت با قوانین موجود موجبات ایجاد شبهات متعدد، صدور آراء متفاوت و ارائه دیدگاههای مختلفی را فراهم نموده است به گونه‌ای که در طول یکسال گذشته تشخیص فعل مجرمانه و انطباق آن با مقررات جاری را مشکل ساخته است و در روند رسیدگی مواجه به تخلفاتی نظیر «قاچاق»، «عرضه خارج از شبکه»، «انتقال غیرمجاز سهمیه یک شهر به شهر دیگر» و غیره خواهیم بود.

با بروز شبهات در خصوص نحوه رسیدگی، مرجع رسیدگی، کیفیت صدور آراء راجع به تخلفات گزارش شده، قوانین استنادی و غیره و همچنین تعدد شکایت از جمله بازرگانی، نیروی انتظامی، گمرک و شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی، تعامل و بررسی کارشناسانه موضوع جهت حل مسئله و ارائه راه حل و محملهای قانونی در دستور کار سازمان تعزیرات حکومتی به عنوان یکی از متولیان امر مبارزه با تخلفات فرآورده‌های سوختی قرار گرفت. با بررسی دقیق، انطباق اعمال ارتكابی حمل فرآورده‌های نفتی به شهرهای مرزی جهت فروش به قیمت‌های گزاف و با هدف قاچاق آن در مرزهای کشور موضوع از شمول مقررات قاچاق و ورود در مصادیق شروع به جرم قاچاق به لحاظ خروج موضوعی از تعاریف و مستندات خاص آن منتفی شد و با ملاک قرار دادن ماده (۱۷) قانون تعزیرات حکومتی و اعمال ماده (۵) قانون تشدید مجازات مُحتکران و گرانفروشان در خصوص مرتکبین انتقال غیرمجاز سهمیه سوخت یک شهرستان به شهرستانهای دیگر و همچنین با التفات به دستورالعمل‌های ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز کشور ابتدائاً نوع عمل مجرمانه خرید بر خلاف ضوابط و مقررات توزیع و انتقال غیرمجاز سهمیه از شهری به شهر دیگر تشخیص و مستنداً به قوانین موضوعه، مرجع صالح به رسیدگی به این تخلفات محاکم تعزیرات حکومتی تشخیص داده شد.^۱

قوانین و مقررات مربوط به عرضه و خرید خارج از شبکه موادسوختی با تشدید بحرانهای سیاسی و نظامی در منطقه خاورمیانه قیمت جهانی نفت افزایش قابل توجهی یافت و به تبع آن با افزایش قیمت فرآورده‌های نفتی در کشورهای همجوار به دلیل ارزان بودن قیمت این فرآورده‌ها در ایران خروج غیرقانونی موادسوختی از داخل کشور به کشورهای موصوف توسط افراد سودجو و فرصت‌طلب شدت یافته که با توجه به مطالعات صورت گرفته شده مقدمه و سرآغاز خروج غیرقانونی این فرآورده‌های را می‌توان تخلف عرضه و خرید خارج از شبکه موادسوختی دانست.

با شناسایی این خلأ قانونی و در راستای مقابله با تخلفات مزبور موضوع قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۷۳/۷/۱۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام در ماده (۵) اتهام عرضه خارج از شبکه و در ماده (۱۷) اتهام خرید خارج از شبکه که اعم از فرآورده‌های نفتی و غیر آن می‌باشد پیش‌بینی نموده و به دنبال آن ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز در اجرای اصل (۱۲۷) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و ماده (۳۰) اصلاحیه آئین‌نامه اجرایی قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز که تصمیمات نماینده ویژه رئیس‌جمهور را در حکم مصوبات هیأت وزیران دانسته طی نامه شماره ۴۹/۲۶۹۶/س مورخ ۸۵/۴/۱۱ به این سازمان ابلاغ و برای کلیه دستگاه‌های ذیربط نیز لازم‌الاجرا بوده و ستاد مذکور پیرامون

ده-نکته-درباره-قاچاق-سوخت/۲۶۰۹۲/۱-<http://vista.ir/article/26092/1>

مانحن فیه دستورالعمل مبارزه با قاچاق سوخت را تهیه و جهت اجرا به کلیه مراجع ذی مدخل ابلاغ نموده که مراتب طی بخشنامه شماره ۱۶۰/۹۲۰ مورخ ۸۵/۴/۵ از ناحیه دفتر کل مبارزه با قاچاق کالا و ارز به کلیه ادارات کل تعزیرات حکومتی سراسر کشور ابلاغ شده است.

عناصر متشکله جرم قاچاق کالا

۱- عنصر قانونی

نصوص قانونی موجود در قوانین موضوعه کشور راجع به بزه قاچاق بر اساس تاریخ تصویب آن به شرح ذیل می باشد:

۱- قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۹ و اصلاحیه ی بعدی آن مصوب ۵۳/۱۲/۲۹ و قانون اصلاح همان قانون مصوب ۱۳۷۳/۱۱/۱۲؛

۲- ماده (۱۵) قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴/۳/۲۹ اصلاحی مصوب ۱۳۶۱/۱/۲۳؛

۳- ماده ۱۶ این نامه اجرایی قانون واگذاری معاملات ارزی بانک ملی ایران مصوب ۱۳۳۷/۱/۳۰؛

۴- تبصره ی پنجم ماده واحد قانون مربوط به اساسنامه شرکت شیلات و صید ماهیان غضروفی مصوب ۱۳۳۹/۲/۱۱؛

۵- مواد (۲۹) و (۳۸) و (۴۳) قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰ در خصوص قاچاق گمرکی (در حال حاضر نسخ گردیده است)؛

۶- مواد (۳۲)، (۴۸)، (۲۶۳) و (۲۶۸) آیین نامه ی اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰ در حال حاضر نسخ گردیده است؛

۷- ماده (۲) قانون اخذ مالیات از صفحات گرامافون مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰؛

۸- مواد (۱)، (۲) و (۳) قانون تشدید مجازات قاچاق اسلحه و مهمات و قاچاقچیان مسلح مصوب ۱۳۵۰/۱۱/۲۴ و اصلاحی بعدی سال ۱۳۹۰؛

۹- ماده (۴۲) قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۸ در خصوص قاچاق؛

۱۰- تبصره دوم ذیل ماده واحد قانون استقرار پایگاه نیروی دریایی در چابهار مصوب ۱۳۵۶/۱۱/۲؛

۱۲- ماده واحد و تبصره دوم ذیل آن از لایحه قانونی مربوط به تلقی قاچاق اتومبیل هایی که به نحو ترانزیت خارجی به اتکا، کارنه دو پاساژ، بر ترتیب ورود موقت اسناد پروانه ترانزیت داخلی به کشور دارد و در موعد مقرر به گمرک تحویل و یا از کشور خارج نشده اند مصوب ۱۳۵۸/۱۱/۱۰؛

۱۳- لایحه قانونی مربوط به ضبط اسکناس هایی که به طور غیر قانونی وارد کشور می شود مصوب ۱۳۵۹/۲/۱۷؛

۱۴- ماده قانون نحوه ی رسیدگی به تخلفات و مجازات فروشندگان لباس هایی که استفاده از آنها در ملاءعام خلاف شرع است و یا عفت عمومی را جریحه دار میکند مصوب ۱۳۶۵/۱۲/۲۸؛

۱۵- تبصره ی ذیل ماده (۱۲) مصوب مقررات صادرات و واردات و امور گمرکی مناطق آزاد تجاری، صنعتی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۳/۲/۱۹؛

۱۶- مواد (۵۶۱) و (۷۰۳) قانون مجازات اسلامی مصوب ۷۵/۳/۲؛

۱۷- مواد (۱۰۲) الی (۱۱۸) قانون امور گمرکی مصوب ۹۰/۸/۲۲.

۲- عنصر مادی جرم قاچاق خارج از اماکن گمرکی

بانوجه به اینکه قوانین موجود و مربوط به جرم قاچاق، در مواردی خرید و فروش، تولید و ساخت و نگهداری، اختفاء، صید، قطع اشجار، تغییر مصرف را علاوه بر ورود و صدور غیر قانونی به عنوان عنصر مادی جرم قاچاق اعلام نموده، لذا عنصر مادی جرم

قاچاق را در بخش مربوط به اماکن گمرکی و خارج از اماکن گمرکی و نیز در دستورالعمل پیشگیری از قاچاق و عرضه ی خارج از شبکه فرآورده های نفتی یارانه ای و شیوه های مبارزه با آن مورد بررسی قرار می دهیم.

الف: خرید و فروش

قانونگذار خرید و فروش بعضی از کالاها را جهت ممنوعیت یا به جهت رعایت نکردن برخی از مقررات، قاچاق تلقی نموده است و البته به لحاظ این که این اقدام معمولاً پس از ورود کالا به ترتیب غیر مجاز به داخل کشور صورت می گیرد برخی از مؤلفین در خصوص جرایم قاچاق به جرایم قاچاق آنها را تحقق یافته در اماکن گمرکی و خارج از اماکن گمرکی تقسیم بندی نموده اند و خرید و فروش کالاهایی که قاچاق تلقی می شود در خارج از اماکن گمرکی گنجانده اند.

به طور مثال ماده (۴۵) قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲ و اصلاحات بعدی خرید و فروش اسلحه را داخل مملکت قاچاق دانسته است و همینطور به موجب ماده (۲) قانون تشدید مجازات قاچاق اسلحه و مهمات و قاچاق چیان مسلح مصوب ۱۳۵۰/۱۱/۲۶ (به عنوان قانون خاص) خرید و فروش اسلحه و مهمات و مواد منفجره و فشنگ و تفنگ شکاری به طور غیر مجاز ممنوع اعلام شده است. فروش جانوران وحشی زنده یا کشته و اجزای آنها بدون کسب مجوز (از سازمان حفاظت محیط زیست) نیز حسب ماده (۱۰) قانون شکار و صید مصوب ۱۳۲۶/۳/۱۶ با اصلاحات و الحاقات بعدی ممنوع اعلام شده و برای مرتکبین آن مجازات تعیین شده است.

ب: تولید و ساخت و کشف

از دیگر مواردی که می توان با توجه به قوانین موضوعه به تلقی عنصر مادی جرم قاچاق عنوان نموده تولید و ساخت برخی از کالاها و مواد و کاشت بعضی از دانه ها می باشد که یا فی نفسه آن کالا ممنوع است و یا اینکه به جهت عدم رعایت مقررات و تشریفات مربوطه تولیدش جرم اعلام شده است که ذیلاً به آنها اشاره می نماییم:

به موجب مواد (۱) و (۲۰) قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر کشت خشخاش و کوکا مطلقاً و کشت شاهدانه به منظور تولید و ساخت مواد مخدر و ساخت آلات و ادوات و ابزار مربوط به ساخت و استعمال مواد مخدر جرم محسوب شده و مرتکبین آن را قابل مجازات وفق مجازات های تعیین شده در قانون مذکور دانسته است. تولید الکل و ترکیبات الکی و نوشابه های غیر الکی و آب میوه به طریق صنعتی در داخل کشور به نحو غیر مجاز و قبل از پرداخت یا ترتیب مالیات مربوط نیز ماده ۱ قانون مجازات مرتکبین قاچاق به عنوان قاچاق اعلام شده است که در همین رابطه در بند ۸ از دستورالعمل اجرایی شماره ۲۸۹۹-۱۳۸۱/۱/۲۱ وزارت امور اقتصادی و دارایی (موضوع ماده ۹ آیین نامه اجرایی شماره ۱۰۷۳۰/۱ ت ۲۳۷۸ مورخ ۱۳۸۰/۳/۱۶ ماده (۸) قانون اجرای وصول مالیات غیر مستقیم از برخی از کالاها و خدمات مصوب ۱۳۷۴ مجلس شورای اسلامی) آمده است: اداره کل مالیات غیر مستقیم در تهران و ادارات امور اقتصادی و دارایی محل می توانند به منظور کنترل تولید و عرضه و فروش و تعیین درجه ی الکل و نظایر آن با اعزام کارشناس، اسناد و مدارک و دفاتر تولید کنندگان را مورد رسیدگی قرار داده و در صورت احراز مابه التفاوت ناشی از عدم ارایه اسناد و مدارک و اطلاعات صحیح در هنگام پرداخت مالیات و یا عرضه و با فروش الکل بدون پرداخت مالیات، ما به التفاوت حاصل را به عنوان کالای قاچاق محسوب و با متخلفان برای قانون نحوه ی اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۷۴ مجمع تشخیص مصلحت نظام رفتار نمایند. (احمدی، ۱۳۸۵: ۲۸۱).

پ: عدم مصرف در مورد تعیین شده

در موارد متعددی قانونگذار امتیاز معافیت به کالای وارده و ترخیص شده را به شرط مصرف آن در مورد معینی که توسط مقام صلاحیت داری (مثل وزارت صنایع) مشخص می گردد، اعطاء می کند که عدول از آن را جرم قاچاق محسوب نموده است. در

ماده واحده لایحه قانونی راجع به معافیت ماشین آلات تولیدی که توسط واحد های تولیدی صنعتی و معدنی مجاز وارد می شود در خصوص ماشین آلات تولیدی که با موافقت وزارت صنایع وارد می شوند از پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی به تشخیص وزارت مذکور معاف هستند که در تبصره آن آمده: «در صورتی که این قبیل ماشین آلات به مصرف دیگر غیر از مصرف تعیین شده از طرف وزارت صنایع و معادن برسد عمل قاچاق محسوب می شود».

د: واگذاری کالای معاف برخلاف مقررات و بدون پرداخت حقوق گمرکی و عوارض مربوط

به موجب بند (۸) ماده (۲۹) قانون امور گمرکی واگذاری کالای معاف مندرج در ماده (۲۷) قانون مذکور به هر عنوان بر خلاف مقررات این قانون و یا بدون پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض مربوط به عنوان قاچاق مطرح شده است. ماده (۳۸) قانون امور گمرکی در این خصوص مقرر داشته: «کالایی که به موجب قوانین مخصوص یا به موجب بند های (۱)، (۲)، (۳)، (۹)، (۱۱)، (۱۳) و (۱۴) ماده (۳۷) با معافیت مرخص می شود در صورتی که قبل از انقضاء ۱۰ سال از تاریخ ترخیص آن به دیگری که حق معافیت با همان شرایط را ندارد به هر عنوان واگذار شود باید حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض آن با کسر مبلغی که به تناسب فرسودگی و استهلاک در نظر گرفته خواهد شد پرداخت شود. هرگاه کالای مورد معافیت بدون پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض به دیگری انتقال داده شود و انتقال گیرنده قبل از اخذ مدارک مربوط به پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض آن را تصرف کند آن کالا قاچاق محسوب و انتقال دهنده و انتقال گیرنده باید جریمه متعلق را متضافاً پرداخت کنند».

ذ: قاچاق از طریق نقل و انتقال یا واسطه گری

در قسمت اخیر ماده (۴۵) قانون مجازات مرتکبین قاچاق قانونگذار تسلیم کالای ممنوع الورد و ممنوع الصدور را به متصدی حمل و نقل و یا هر شخص دیگری برای خارج کردن و یا هر نوع اقدام دیگر را برای خارج کردن از مملکت قاچاق تلقی نموده است که در این رابطه طی ماده واحده قانون تفسیر قسمت دوم ماده (۴۵) قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۵ مواردی را نیز که اشیاء ممنوع الورد در داخل کشور توسط اشخاص برای تجارت یا کسب با علم به این که بصورت ممنوع وارد شده اند نقل و انتقال نمایند مشمول ماده (۴۵) دانسته است بدین طریق رفع ابهام کرده که البته این رفع ابهام قانونگذار به نحوی است که نشان می دهد اراده قانونگذار از ابتدا همین بوده لذا مطلب جدیدی به قلمرو آن اضافه نکرده است. باید توجه کرد این حکم قانونی خاص تصریح دارد که نقل و انتقال یا واسطه گر در تجارت یا کسب کالایی که از نوع ممنوع الورد یا ممنوع الصدور نیست (کالای مجاز و مجاز مشروط) قاچاق محسوب نمی شود و تنها چنانچه از مصادیق ماده (۲۹) قانون امور گمرکی باشد (نه واسطه یا خریدار و فروشنده آن کالاها) مجرم محسوب می گردند و واسطه گری و خرید و فروش آن از شمول حکم ماده (۴۵) فوق الذکر خارج می باشد.

ر: قاچاق از طریق صید و شکار

به موجب ماده (۲) لایحه قانونی صید غیر قانونی از دریای خزر و خلیج فارس مصوب ۱۳۵۸ صید ماهی خاویاری بدون اجازه شرکت سهامی شیلات ایران ممنوع اعلام شده و مرتکبین آن طبق قانون مجازات مرتکبین قاچاق قابل تعقیب و مجازات هستند. در تبصره (۵) ماده واحده اساسنامه شرکت شیلات نیز آمده است: «صید ماهی غضروفی (استورژن) و خاویار در انحصار دولت می باشد فروش و صدور آن بدون اجازه دولت قاچاق محسوب و مرتکبین طبق قانون مرتکبین قاچاق قابل تعقیب خواهند بود».

شکار و صید جانوران وحشی بدون پروانه حسب مواد (۱۰)، (۱۲) و (۱۳) قانون شکار و صید مصوب ۱۳۲۶ با اصلاحات بعدی نیز ممنوع و مرتکبین را قابل تعقیب و مجازات اعلام کرده است.

۳- عنصر روانی

در جرم قاچاق کالانیز عنصر معنوی باروانی سومین عنصر و رکن تشکیل دهنده آن محسوب می گردد و از شرایط تحقق جرم قاچاق، اثبات سوءنیت یا قصد مجرمانه فاعل جرم می باشد بزه قاچاق، از جمله جرایم عمدی است و برای تحقق عنصر معنوی جرم عمدی قاچاق کافی است که مرتکب آگاهانه و با علم به ممنوعیت خارج کردن یا وارد کردن و حمل و نقل و خرید و فروش و نگاه داری اموال موضوع قاچاق، قصد و نیت مجرمانه خود را بروز نماید. تحقق عملیات اجرایی ملموس و محسوس خارجی مرتکب برای خارج کردن اموال موضوع قاچاق از کشور یا ورود آنها به کشور یا حمل و نقل و خرید و فروش و نگاه داری آنها، کاشف از عنصر روانی مجرمانه شخص مرتکب است بنابراین برای تحقق عنصر روانی جرم قاچاق کافی است که بر دادگاه ثابت گردد که مرتکب به ترتیب غیر مجاز اقدام به خارج ساختن آن اموال از کشور یا وارد کردن آن به کشور یا حمل و نقل و خرید و فروش آن نموده است و حصول نتیجه مجرمانه شرط تحقق عنصر روانی جرم نمی باشد.

به عبارت دیگر عنصر روانی بزه قاچاق، سوء نیت عام است بدین توضیح که شخص قاچاقچی، بخواهد عمل مجرمانه ای را انجام دهد (اراده ارتکاب جرم) و عمل توأم با قصد مجرمانه باشد (قصد مجرمانه) به عبارت دیگر قاچاقچی عالم و آگاه به عمل خلاف قانون خود و یا نامشروع بودن آن باشد؛ که این مقدار از آگاهی و معرفت به نامشروع بودن عمل خود، عمدعام می باشد که برای تحقق عنصر روانی بزه قاچاق کفایت می کند و نیازی به تحقق عمد خاص (قصد نتیجه یا ایراد ضرر به دولت) نمی باشد.

مجازات های مرتکبین جرم قاچاق

با توجه به این که مقنن قاچاق کالا را به عنوان جرم اعلام نموده است جهت تنبیه و اصلاح مجرم و دفاع از جامعه و برقراری نظم اجتماعی برای مرتکبین این جرم مجازات هایی را نیز تعیین نموده است که با عنایت به اصل قانونی برون جرایم و مجازات نیز در رسیدگی به جرم مذکور و محکومیت مجرم باید مجازات های تعیین شده لحاظ قرار گیرد و البته قانونگذار به قاضی رسیدگی کننده اجازه و اختیار داده که با ملاحظه وضعیت متهم و سابقه وی و نوع جرم ارتكابی میزان مجازات را با توجه به حداقل و حداکثرهای قانونی تعیین نماید.

۱- مجازات های اصلی

الف: ضبط کالا و ارزش قاچاق مکشوفه به نفع دولت

در لغت فارسی ضبط (به فتح ضاد) به معنی نگاهداشتن، حفظ کردن، محکم کردن، نگاهداری و بایگانی است. مستنبط و مستفاد از جمله «ضبط کالا و ارزش قاچاق به نفع دولت (که از طریق خلاف قانون به دست آمده) و در صورت نبودن یا تلف عین مال، ردبهای آن» مندرج در متن ماده (۲) قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارزش مصوب ۱۳۷۴ مجمع تشخیص مصلحت نظام و ماده (۵) آیین نامه اجرایی آن مصوب ۱۳۷۴ هیأت دولت و ماده (۱) قانون مجازات مرتکبین قاچاق اصلاحی مصوب ۱۳۷۳ و ماده (۲) قانون مجازات اخلاگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹ و ماده واحده قانون شمول اجراء قانون نحوه اجرای اصل (۴۹) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در مورد ثروت های ناشی از قاچاق و غیره مصوب ۱۳۶۸/۱۱/۲۹ و دیگر قوانین مربوطه، این است که یکی از مجازات های قانونی مرتکبین بزه قاچاق، ضبط عین کالا و ارزش قاچاق به نفع دولت و یا در صورت تلف عین مال رد بهای آن به صندوق دولت به عنوان مجازات مالی می باشد.

همچنین به موجب بند سوم ماده (۱۹) قانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳ حکم ضبط اموال به عنوان مجازات می باشد.^۱

ضبط کالای قاچاق به عنوان اولین مجازات مرتکبین قاچاق در نظر گرفته شده است و طبق بند (الف) ماده (۲) قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی در مواردی که بهای کالا و ارزش موضوع قاچاق معادل ده میلیون ریال یا کمتر باشد، ادارات و سازمان های ذیربط فقط به ضبط کالا و ارزش، به نفع دولت اکتفاء می کند بنابراین نوع مجازات در هر صورت و بدون هیچ گونه تخفیفی در خصوص مجرمین قاچاق اعمال می شود اگرچه تنها مجازات مرتکب باشد. هیأت عمومی دیوانعالی کشور با صدور رأی وحدت رویه شماره ۵۸۷ مورخ ۱۳۷۲/۱۰/۱۴۷ مقرر نموده است: «مستفاد از مادتين (۱) و (۶) قانون مجازات مرتکبین قاچاق اصلاحی ۱۳۵۳ این است که رد عین مال موضوع قاچاق و پرداخت دو برابر درآمدی که طبق قانون برای دولت مقرر گردیده در مجموع، محکوم به مالی را علیه مرتکبین قاچاق تشکیل می دهد و نحوه وصول آن طبق ماده (۱۰) قانون قانون مانند نحوه اجرای سایر محکومیت های مالی می باشد که شامل تخفیف نمی باشد». (قرشی، ۱۳۷۶:۱۲).

ب: جزای نقدی

جزای نقدی یکی از مجازات های تعزیری است که میزان آن بستگی به نظر دادگاه دارد. جزای نقدی (غرامت یا جریمه نقدی) یکی از محکومیت های مالی است که محکوم علیه باید به دولت پرداخت کند. مجازات تعزیری جزای نقدی خود بر دو نوع است: اول: جزای نقدی ثابت، جزای نقدی است که میزان آن را در هر مورد قانون تعیین می کند؛ مانند: جزای نقدی مربوط به بزه قاچاق، یا قانون آنرا به نحو حداقل و حداکثر معین می کند.

دوم: جزای نقدی نسبی، جزای نقدی است که میزان آن به نسبت واحدی و مشخص تعیین می شود و به طوری که در جزای نقدی ثابت کیفیات مشدود و مخففه قابل اعمال و اجرا است ولی در جزای نقدی نسبی کیفیات مشدوده و مخففه قابل اعمال نمی باشد. (مدنی، ۱۳۷۴:۱۰۰).

به موجب حکم صریح قسمت اخیر ماده (۲) قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قانون کالا و ارزش مصوب ۱۳۷۴ یکی دیگر از مجازات های قانون مرتکبین قاچاق (علاوه بر ضبط کالا و ارزش قاچاق و حبس) پرداخت جزای نقدی حداقل دو برابر بهای کالای قاچاق است.

ج: حبس

مجازات حبس یا زندان یکی از مجازات های سالب آزادی بوده و در بیشتر جرایم جهت اصلاح و بازسازی و بازگشت مجدد مجرمین به اجتماع اعمال می شود.

به تجویز قسمت اخیر ماده (۲) قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارزش مصوب ۱۳۷۴ ناظر به ماده (۱) قانون مجازات مرتکبین قاچاق اصلاحی ۱۳۷۳/۱۱/۹ یکی دیگر از مجازات های قانونی مرتکبین بزه قاچاق (علاوه بر محکومیت های مالی آنها به رد مال مورد قاچاق و پرداخت جزای نقدی) حبس تا مدت دو سال است.

بدین توضیح که باتوجه به این که مقنن در ماده (۲) قانون اعمال تعزیرات حکومتی برخلاف اصول کلی حقوقی و اصل قانونی بودن مجازات ها، به طور مطلق کلمه حبس را به کار برده و میزان و حداقل و حداکثر آنرا تعیین و مشخص ننموده است، لذا جهت رفع این خلاء قانونی و تعیین میزان دقیق مجازات حبس تعزیری مجرم می توان با استفاده از جمله «براساس جرایم مجازات های مقرر در قوانین مربوطه غیر منسوخه» مندرج در ماده (۲) قانون فوق الذکر به ماده (۱) قانون مجازات مرتکبین قاچاق اصلاحی ۱۳۷۳ که میزان حبس تعزیری در آن حبس تا مدت دو سال است استناد نمود.

^۱- لازم به ذکر می باشد که این قانون با اجرایی شدن قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ و قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ و اصلاحیه های بعدی آن - که از مورخه ۳۰ تیر ماه ۱۳۹۴ لازم الاجراء شده است - منسوخ و غیر قابل اجرا خواهد بود.

براین اساس اداره حقوقی قوه قضائیه با صدور نظریه مشروتی شماره ۸۵۳۲ مورخ ۱۳۷۶/۱/۱۴ در این خصوص اعلام نموده است: «منظور از حبس مندرج در ماده (۲) قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۷۴ همان حبس تعزیری موضوع ماده (۱) قانون مجازات مرتکبین قاچاق اصلاحی مصوب ۱۳۷۳/۱۱/۱۲ می باشد».

د: شلاق

اگر چه مقنن در قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی مجازات شلاق را تعیین نکرده است اما در قانون مجازات مرتکبین قاچاق و قوانین متفرقه مربوط به مصادیق قاچاق در مواردی این نوع مجازات را با میزان متفاوت لحاظ کرده است و البته حداقل و حداکثری برای تعداد ضربات شلاق تعیین کرده است که به طور مثال می توان به مواد (۲)، (۳)، (۴)، (۵)، (۶)، (۷)، (۸)، (۹)، (۱۶) و (۱۹) قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن مصوب ۱۳۶۷/۸/۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام مصوب ۱۳۷۶ اشاره نموده که در کلیه ی موارد شلاق در کنار مجازات های جزای نقدی و حبس یا جزای نقدی به تنهایی به صورت اجباری تعیین شده یعنی اگر چه قاضی رسیدگی کننده در تعیین تعداد ضربات شلاق با توجه به حداقل و حد اکثر های قانونی مخیر است اما در این که مرتکبین قاچاق مواد مخدر را در مواد مذکور به شلاق محکوم می نماید یا خیر مختار نمی باشد.

ر: انفصال از خدمات دولتی

این نوع مجازات نیز برای مرتکبین جرم قاچاق تعیین شده البته مشروط بر اینکه مرتکب از کارکنان دولت یا شرکت های دولتی و مؤسسات و سازمان ها و شرکت های وابسته به دولت باشد. به طور مثال در تبصره (۴) ماده (۲) قانون مجازات اخلاص گران در نظام اقتصادی کشور ناظر به بند (د) ماده (۱) همان قانون برای معاونین و شرکاء و اشخاصی که به هر گونه اقدامی به قصد خارج کردن میراث فرهنگی یا ثروت های ملی از کشور اگر چه به خارج کردن آن نینجامد را به انفصال ابد از خدمات دولتی را تعیین نموده است.

همچنین در ماده (۷) قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن نیز برای مرتکبین قاچاق مواد مخدر بر اساس مواد (۱) تا (۶) همان قانون مجازات انفصال از خدمت دولتی را برای مرتبه اول به مدت شش ماه انفصال و برای مرتبه دوم به یک سال انفصال و برای بار سوم به انفصال دائم از خدمات دولتی محکوم نموده است.

و: اعدام

قانونگذار در مواردی با توجه به نحوه ارتکاب جرم قاچاق و یا شدت آثار آن بر اجتماع مجازات شدیدترین مجازات یعنی مجازات اعدام را در نظر گرفته است.

به تجویز مادتين (۱) و (۲) قانون اخلاصگران در نظام اقتصادی کشور مصوب سال ۱۳۶۹ و ماده (۵۶۱) قانون مجازات اسلامی ارتکاب جرایم قاچاق عمده ارز و قاچاق میراث فرهنگی یا ثروت های ملی موجب اخلاص در نظام پولی و یا ارزی کشور چنان چه به قصد ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران و یا به قصد مقابله با آن و یا با علم به مؤثر بودن اقدام در مقابله با نظام مذکور چنانچه در حد افساد فی الارض باشد، مرتکب به اعدام میشود و دادگاه به عنوان جزای مالی به ضبط کلیه ی اموالی که از طریق خلاف قانون به دست آمده باشد، حکم خواهد داد.

در بند (۴) ماده (۴) و بند (۵) ماده (۶) و بند (۸) قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن نیز برای مرتکبین قاچاق مواد مخدر زمانی که وزن آن مواد از حد معینی که در بند های مذکور تعیین شده تجاوز نموده مجازات اعدام را در نظر گرفته است.

همچنین چنانچه ارتکاب جرم قاچاق کالا به صورت مسلحانه باشد بدون در نظر گرفتن این که وزن مواد مخدر چقدر می باشد به موجب ماده (۱۱) قانون فوق الذکر مجازات اعدام تعیین شده است.

۲- مجازات های تبعی

مجازات های تبعی از آثار مترتب بر محکومیت جزایی است و هیچ گاه در حکم دادگاه قید نمی شود. تبعات محکومیت جزایی عمدتاً محرومیت از حقوق اجتماعی است که قانونگذار آن را به زمان محدود کرده است. پس از اجرای حکم و انقضای این مدت آثار محکومیت زایل می گردد البته در مواردی این محرومیت دائمی می باشد. موادی از مجازات های تبعی در مورد مرتکبین بزه قاچاق به شرح ذیل بیان می گردد. به موجب ماده (۳) قانون مقررات و صادرات واردات مصوب ۱۳۷۲ مقادرت به امر صادرات و واردات کالا به صورت تجاری مستلزم داشتن کارت بازرگانی است که توسط اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران صادر و به تأیید وزارت بازرگانی میرسد، حال چنانچه مرتکبین بزه قاچاق دارای کارت بازرگانی باشند، به تجویز ماده (۳۰) قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰ در صورت محکومیت، علاوه بر مجازات های مربوط، از عضویت اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران ویا شعبه آن در شهرستان ها به طور موقت یا دائم محروم شده و کارت بازرگانی آنان نیز ابطال می شود. همچنین در تبصره (۴) ماده (۲) قانون اخلاص گران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹ محرومیت از هر گونه خدمات دولتی برای مرتکبین بزه قاچاق میراث فرهنگی و یا ثروت های ملی تعیین شده است. به موجب تبصره (۲) ماده (۲) قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴ با اصلاحات بعدی نیز محرومیت از اشتغال در حرفه ی مرتبط (مندرج در قانون مذکور) از یک تا ۱۰ سال به عنوان مجازات تبعی مرتکبین قاچاق دارو لحاظ گردیده است.

۳- مجازات های تکمیلی

به تجویز ماده (۲۳) قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲/۲/۱ و ماده (۷۲۸) قانون مذکور دادگاه می تواند کسی را که به علت ارتکاب جرم عمدی به تعزیر یا مجازات بازدارنده (تعزیر حکومتی) محکوم کرده است با ملاحظه خصوصیات جرم و مجرم و دفعات ارتکاب جرم در موقع صدور حکم و در صورت لزوم از مقررات مربوط به مجازات های تکمیلی استفاده نمود و به عنوان متمیم حکم تعزیری یا باز دارنده او را مدتی از حقوق اجتماعی محروم کند؛ مانند:

محرومیت از استخدام در مؤسسات دولتی و یانیز از اقامت در نقطه یا نقاط معین ممنوع و یا به اقامت در محل معین مجبور نموده و یا خدمات عمومی را به طور موقت قطع نماید.

محرومیت از بعضی همه ی حقوق اجتماعی و اقامت اجباری در نقطه معین یا ممنوعیت از اقامت در محل معین باید متناسب با جرم و خصوصیات مجرم در مدت معین باشد و در صورتی که محکوم به تبعیت یا اقامت اجباری در نقطه ای یا ممنوعیت از اقامت در نقطه معین در اثنای اجرای حکم محل را ترک کند و یا به نقطه ممنوعه باز گردد، دادگاه می تواند با پیشنهاد قاضی مجری حکم، مجازات مذکور را تبدیل به جزای نقدی و یا زندانی نماید.

منابع و مأخذ:

۱. احمدی، عبدالله، (۱۳۸۵)، جرم قاچاق کالا و ارز، چاپ اول، تهران، نشر قانون.
۲. بنائی، رضا، (۱۳۷۷)، آشنایی با مقررات گمرکی و ترخیص کالا، چاپ چهارم، تهران، شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
۳. دهخدا، علی اکبر، (۱۳۶۳)، لغت نامه فارسی دهخدا، چاپ سوم، تهران، انتشارات امیرکبیر.
۴. دانشگاه تربیت مدرس، (۱۳۸۸)، مجموعه مقالات سومین همایش ملی بررسی پدیده قاچاق کالا و راه های پیشگیری از آن.
۵. سبحانی نژاد، مهدی، (۱۳۸۸)، آسیب شناسی پدیده قاچاق کالا، مجله تخصصی اقتصاد، سال ۱۸، شماره ۱۴۶.

۶. زینال زاده، ایرج و محسن ابراهیمی و ابوالفضل محمدی، (۱۳۷۵)، مجموعه قوانین و مصوبات و مقررات در رابطه با قاچاق کالا و ارز و تخلف گمرکی، چاپ اول، نشر قانون.
۷. قرشی، سید مجتبی، (۱۳۷۶)، صلاحیت های قانونی دادگاه های انقلاب اسلامی، چاپ اول، قم، انتشارات مدین.
۸. معین، محمد، (۱۳۷۳)، فرهنگ فارسی، چاپ اول، تهران انتشارات امیرکبیر.
۹. مدنی، عارفه، (۱۳۷۴)، اجرای احکام جزایی، چاپ اول، تهران، انتشارات مجمع علمی و فرهنگی مجد.
۱۰. مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، (۱۳۷۷)، مجموعه آشنایی با تعاریف و اصطلاحات بازرگانی و اقتصادی، چاپ سوم.

قوانین و مقررات

۱. قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۳/۱.
۲. قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰/۸/۲۲.
۳. قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱.
۴. قانون صادرات و واردات مصوب ۱۳۸۴/۷/۶.
۵. قانون انحصار تجارت خارجی مصوب ۱۳۱۱.
۶. قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳.
۷. قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴.
۸. قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۳.
۹. آیین نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۱/۱۲/۶.
۱۰. قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی مصوب ۱۳۹۳/۷/۱۵.
۱۱. آیین اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن مصوب ۱۳۷۶.
۱۲. قانون اصلاح قانون مبارزه با موادمخدر و الحاق موادی به آن مصوب ۱۳۶۷.
۱۳. قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا مصوب ۱۳۷۴/۲/۱۲.
۱۴. قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۴/۶/۲۹ و آیین نامه اجرایی آن مصوب ۱۳۸۰.
۱۵. قانون تأسیس سازمان جمع آوری و فروش اموال تملیکی و اساسنامه آن مصوب ۱۳۷۰/۱۰/۲۴.
۱۶. قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل ها و مراتع مصوب ۲۵ مرداد ۱۳۴۶ با اصلاحیه های بعدی.

تارنماهای فضای مجازی

-<https://fa.wikipedia.org/wiki/قاچاق>

-<http://vista.ir/article/۲۶۰۹۲۸/سوخت-قاچاق-درباره>

Investigating the Smuggling of Goods and Its Legal Analysis

Seyyed Mahmoud Mousavi

Master of Law, Orientation of Criminal and Criminology, Islamic Azad University, International Khorramshahr Branch - Persian Gulf, Iran.

Abstract

Trafficking in the secret transfer of point to another is one thing that can be done a variety of different shapes and hidden arrangements. In terms of customs and other government collection, the purpose of trafficking, ferret goods from payment of taxes and duties and transfer and its sales are illegal and prohibited. It is strong in the Third World under the direction and management of global and of course the control and management aspects related to The political dimension of national security, economic and socio-cultural and is connected to the arrogant powers for the purpose of profit and plunder of national resources in developing countries and tapping the policy and The wide-spread movement have begun and in this way to steal the country's resources. No doubt smuggling economy- The production, investment, exports and employment have affected and their impact on it. The most important negative effect of smuggling, its impact on investment. In the meantime, some products organized and directed with the aim of attacking the values and ethical standards and are trafficked to the country in terms of cultural and increase the gap, wasting national resources, weakening efficiently, reducing hopes of national and public security to reduce the negative consequences of trafficking was political Iran shares borders with seven countries to have foreign (through land border) with different cultures and contrary to Iranian-Islamic culture has always been, Some special attention to economic and physical exploitation and also attracted the attention of others to Politically and culturally and hit the Islamic Republic of Iran was and is (like Turkey and Armenia Culturally and adherence to ethics in rank very low in comparison with the cultural communities affected by the rich culture of Islam).n this article smuggling economic effects on the country's economic system is reviewed and assessed.

Keywords: Smuggling, Economic Effects, Economic Security, Crime.
